

САДІВНИЧИЙ В.О.

“...СКИНУВШИ РУБ’Я ПІДРОБНОГО СЛОВА”

Автором простежуються доля і творчий шлях українського поета і публіциста Миколи Данька, розкриваються мікроконтексти, з яких формувалися його світогляд та життєві принципи.

Національно-визвольний рух, який ширився Україною в 60-80-х роках ХХ ст. розлого досліджується й висвітлюється як у наукових, так і публіцистичних та художніх творах, однак системно таку діяльність зараз не проводить жоден заклад чи соціальний інститут держави. Тож, за визначенням О.Бажана, “цілий ряд питань методологічного характеру в історії дисидентського руху в Україні і по сьогодні залишаються нез’ясованими”¹.

Однією з таких “нез’ясованих” проблем ми вважаємо ставку дослідників на відомі імена, які переходять із однієї статті чи монографії в іншу. Не применшуючи значення чільних особистостей, зауважимо, що Україна до незалежності пройшла шлях разом із сотнями невідомих широкому загалові, але відданих служителів національній ідеї. І саме до таких ми відносимо М.Данька - людину, яка багато років пропрацювала в пресі, створивши високопрофесійні публіцистичні матеріали; людину, яка написала сотні віршів публіцистичного й ліричного спрямувань; творчий внесок якої в українську культуру співвідноситься з тими завданнями, що стояли перед майстрами слова 60-80-х років ХХ ст.

Саме його життя й діяльність, доля й творчий шлях, формування громадських та мистецьких поглядів простежуватимуться нижче.

Народився М.Данько 24 травня 1926 р. в родині спадкового коваля зі Слобожанщини, у с.Славгород (нині - центр сільради Краснопілляського району Сумської обл.), заснованому в 1686 р. й розташованому на р.Коров'я. Поблизу виявлені поселення бронзового, раннього залізного віків та раннього середньовіччя, 2 курганні могильники. Протягом 1919-1931 рр. Славгород - центр волості Сумського повіту Харківської губернії, а зі створенням Сумської області (1939) - центр сільської ради. Згідно з переписом 1926 р. в селі налічувалося 933 двори, у яких мешкало 5004 жителі; дітей віком до 1 року - 141; росіян - 11.

Символ села - Троїцький собор на пагорбі в центрі, споруджений 1807 р. у класичному стилі. У 1843 р. його прикрасили скульптурами, встановленими в зовнішніх нішах. Справжнім витвором архітектурного мистецтва вважається дзвіниця - масивний куб із прорізами й майстерно скомпонованим куполом, який завершується високим шпилем. Із трьох боків дзвіниці розташовані портики в доричному стилі, що нагадує античні храми. Проект собору виконав славнозвісний організатор "Політської академії", перший перекладач в Україні "Слова о полку Ігоревім" "стихами", один із ініціаторів створення Харківського університету О.Паліцин². Від храму променями розходилися вулиці, на яких славгородці ставили "будинки козацькі! Мов князики"³, у чому проявлявся багатовіковий народний досвід.

На формуванні майбутнього митця помітно відбилася особлива аура Славгорода, сформована не тільки його географічним розташуванням, укладом побуту мешканців, а й непересічною історією. На початку ХХ ст. там народився П.Соколов (Соколенко) - український поет, художник, близький приятель Т.Шевченка. Його пензлеві належать малюнки з натури "Учні Шевченка переписують "Буквар", "Шевченко і Соколов на антресолях", "Хворий Шевченко в ліжку", "Могила Шевченка на Смоленському кладовищі" та інші. Брав участь у похованні Кобзаря. Після повернення з Петербурга в рідні місця розписував церкви. Створив низку віршів та пісень, одна з яких - "Прощай, село рідненьке" в обробці М.Леонтовича - здобула народне визнання. Його сестри Горпина й Одарка були натурницями Т.Шевченка. Останню з них Кобзар називав "маків квіт на сонечку", "сонечко ясне", яка освітила його очі, "просяла туман з душі заснулого серця"⁴.

Діткливі на національний ґрунт славгородці ще в 1922 р. відкрили другий на Сумщині після Ромен (і один із перших сільських в Україні) пам'ятник Кобзареві. Постав він завдяки ініціативі та заповзятливості П.Скаряченка (Пріснякова), який зібрав серед односельців гроші, поїхав до Харкова й замовив погруддя, яке й установили біля Троїцького собору, трохи вище від того місця, де проходили великі осінні Славгородські ярмарки, збираючи людей фактично з усієї Слобожанщини: обмінювалися тут і досвідом, і результатами річної праці на риллі.

У Славгороді провів дитячі та юнацькі роки відомий поет-пісняр С.Алимов. Із цим селом пов'язане також життя чотирьох Героїв Радянського Союзу: М.Беспалов та І.Хиценко там народилися; О.Щербак та Н.Шумейко закінчували місцеву школу. В Славгороді народився й перший кавалер ордена Вітчизняної війни І.Криклій.

Літературознавці, й зокрема М.Ільницький, наголошують, що "місце народження митця часто стає своєрідним символом його творчості,

уособлюючи багато в чому риси його часу й основні прикмети творчості”⁵. А згідно з концепцією В. Антоновича, духовність кожної людини визначають три чинники: “спадок предків (75%), виховання - осягнення принципів і духовних надбань минулих часів (5-10%), власна ініціатива (до 15%)”⁶.

Родинне тепло Даньків, їхня селянська мудрість та освіченість, підвалини якої закладалися книгами, напрочуд вдало поєднуючись зі славігородською аурую, склали ще одне могутнє джерело становлення життєвих принципів, ідеалів та світогляду майбутнього митця. Дитячі роки, коли формується характер, М. Данько провів у духовно здоровій родині, в атмосфері праці й простоти, взаємного розуміння й любові, серед розкішної природи й народнопоетичної пісні.

Рід Даньків, на що вказували старожили Славгорода під час записування нами спогадів, шанувався серед односельців⁷. Отже, в історії роду, очевидно, слід шукати витoki духовних переконань М. Данька⁸.

Особливо помітну роль у селі відігравав рід Циганків, із якого походила мати Олена Пилипівна (1900 р.н.). Найголовніше, що підкреслювали славігородці, - мала добру й лагідну вдачу, не сварилася на дітей (а їх було троє: Володя, Микола, Олексій). Уже ставши літератором, М. Данько напише:

*Я горе знав і зраду, і жалі,
А все ж мені даровано немало:
Щасливий я, що народивсь в селі,
І що мене селянка сповивала*⁹.

Майстром великої руки визнавався рідний дід по материній лінії Пилип Іванович Циганок - вишуканий грубник, служив головним пічником маєтків князів Голіциних. Квітникаркою в оранжереях працювала бабуся Олена Гаврилівна Циганок (до заміжжя - Антоненко). Двоюрідні діди М. Данька по материній лінії Прокіп, Іван та Петро Циганки “визнавали рідну релігію, постійно ходили до церкви”¹⁰. На початку ХХ ст. Троїцький собор у Славігороді знаходився під омофором Української Автокефальної Православної Церкви і до її заборони служба в соборі відправлялася українською мовою. Тож закономірно, що саме в цьому храмі й хрестили М. Данька.

Необхідно звернути увагу й на той факт, що Прокіп Циганок, за визначенням односельців, “мав націоналістичний дух”¹¹. Згідно з географічним розташуванням Краснопільський район Сумської області - це українсько-російське порубіжжя, знаходиться поблизу відомого в ХVІІІ ст. Сагайдачного шляху, який вів углиб Росії по нових дорогах, що з’єднували Суми з Белгородом і Харковом. Тож поблизу Славігорода розташовані російські містечка, селища й села. Закономірно, що їхні мешканці також збиралися на славірозвісний Славігородський ярмарок, та Прокіп Циганок “не пускав цих людей, які йшли ярмаркувати, завертав їх, розсипав товар, обзивав москалями”¹².

Батько М. Данька - Михайло Андрійович (1899 р.н.) - не місцевий, народився у Грайвороні в родині коваля Андрія Івановича та його дружини Параски Семенівни. Ковальством займався й у Славігороді, згодом став першим трактористом - “його з’явлення в селі на “Фордзоні” було справді більшою сенсацією, як фантастичне примісячнення американських

астронавтів. Проте ковальство переважило, гаразд стверджуючи теорію генетичного коду”¹³. Загинув у битві на Курській дузі. Загалом у М.Данька було 11 рідних тіток і дядьків: 6 - по материній лінії, 5 - по батьковій.

У Славгороді, як і в кожному українському селі, лунала пісня: над коліскою, на заручинах і весіллях, при зустрічі весни, у пору літніх і осінніх обрядових дійств, у Новоріччі та Різдвяні свята, а також над гробом небіжчика. Через пісню з покоління в покоління передавалися такі риси українців, як ставлення до землі, мов живої істоти, шанування старших, прагнення в усьому догодити їм, возвеличення своїх захисників, усталеність традицій, віра в силу колективу. Важливим джерелом формування людини була й усна народна творчість, яка невід’ємно жила в довоєнному селі. Формування основ національних засад творчості йшло і через фольклорну обрядовість: участь у ній давала знання про навколишній світ, виробляла переконання, творила ідеали.

Саме фольклор уводив майбутнього митця в чарівний світ поетичної алегорії: через явища природи, поведінку тварин, навіть через абстрактні поняття, правдиво показуючи людські радощі й печалі, особливості побуту, звичаїв, національного світобачення. При цьому виділявся той світоглядний принцип, який є “одним із основних у менталітеті українців - орієнтація на моральні чесноти”¹⁴. Сам М.Данько про народну пісню писав так: “Народжена у кривавих січах і на святі, під блакитним небом серед жовтогарячого степу і в катівнях”, “голосна та правдива” “українська наша пісня, рідне наше слово були щирою зброєю [...], духовними лицарями у герці з усіляким рабством”¹⁵.

Завдяки Голіциним у Славгороді неабияку популярність мала книга: кількатисячна книгозбірня князя була відкрита для багатьох селян. З розповідей самого М.Данька та опублікованої в журналі “Кафедра” автобіографії відомо, що його дід Пилип щасливо користувався прихильністю аристократа й вільно послуговувався книгами. Ця ж обставина сприяла 1905 р. одному з материних братів, Андрієві Пилиповичу, очолити в Миропіллі окружну “Просвіту”. Рятуючи під час громадянської війни духовні скарби від денікінців, згаданий дядько перевіз частину книгозбірні до сестри, матері М.Данька. За цими книжками Микола й навчився читати ще до школи. Те, що в Даньків була чимала домашня книгозбірня, підтверджує однокласник М.Данька Я.Довжик: “Удома в Даньків було багато книжок, у чому я йому щиро заздрив. Ми, сільські діти, про таке могли лише мріяти, а в нього все це лежало в хаті”¹⁶.

Звичайно, йому, дитині, не відкрилася сповна емоційно-сміслова глибина творів класиків, для її сприйняття необхідно володіти певним життєвим досвідом. Тож література сприймалася ним інтуїтивно, у формі враження, а не осмислення. Інтуїтивність давала також відчуття досконалості літератури, абсолютної точності у вживанні слова, замилювання виразними ритмомелодійними малюнками, підсилюючи емоції та картини, сприйняті з фольклором. Саме інтуїтивністю породжені його перші римовані спроби, написані в літературному гуртку, який відвідував із початкових класів школи. За це діти й прозвали тоді “Миколкою-поетом”¹⁷.

Суспільна атмосфера, в якій починав формуватися світогляд М.Данька, була не зовсім сприятлива для українців: виморені голодом села; сотні

винищених представників творчої та наукової інтелігенції; один боявся другого й у цьому страхові доносив на сусіда, товариша, брата; утиски в мовно-культурній сфері. Та, напевно, вся тогочасна дійсність, увесь уклад життя й вели до того, що М.Данько мав поставити свій літературний хист служінню Україні.

Село не тільки працювало на риллі, ярмаркувало та співало. Воно ще й плакало. Більшовицький лад, що утвердився на нашій землі, на початку 30-х років ХХ ст. кинув майбутньому митцеві перше випробування: коли виповнилося шість років, “активісти” з батькової хати вигребли все зерно, навіть вузлик із квасолею та бобами забрали. У класі старшого Миколиного брата Олексія після голодної зими 1932-1933 рр. із 36 учнів залишилося 11. Сам М.Данько навесні 1933-го від голоду не міг ходити й повзав із хати на город, живлячись осотом, лободою, листям: “Дехто це марив: вижити! / Ні, я нічого не хтів! / Стали уже й неживими / Очі, колись золоті...”¹⁸.

У юності інша ворожа сила вже в інший спосіб влаштувала майбутньому митцеві чергове випробування - розпочалася Друга світова війна. М.Данько встиг закінчити лише сім класів. Відтак евакуювався до Курської області. Деякий час був сином ударної офіцерської частини, що дислокувалася в районі Івні. Захворів. Після одужання завербувався на відбудову Сталінграда. З вересня 1944 р. - в Червоній Армії. Закінчивши Харківську радіошколу, з боями пройшов Австрію, Угорщину, визволяв Будапешт, Відень. Перемогу 19-річним зустрів у місті Чельські-Будейовіци (Чехословаччина). Нагороджений медалями “За взяття Будапешта”, “За взяття Відня”, “За перемогу над фашистською Німеччиною”.

Після звільнення в запас зі Збройних сил вирішив стати на шлях, до якого прагнув ще з дитинства, - літературної праці. Неабияк посприяло цьому те, що на чотири роки затримався в армії (служив у Красноярську, з лютого до вересня 1946 р. - курсант Конотопського училища винищувальної та штурмової авіації, після розформування закладу майже чотири роки (1946-1950) - у льотному полку на Сахаліні). На відміну від післявоєнних “кріпаків”, селян-колгоспників, мав на руках документи, які дозволяли вільно обрати місце проживання. Тож, майже не зупиняючись у рідному повоєнному селі, за порадою старших, поїхав на Львівщину: там секретарем Пустомитівського райкому партії працював Переверзев - чоловік двоюрідної сестри Галини Іванівни. Чоловік другої сестри - Ольги Іванівни - обіймав посаду директора Пустомитівського вапнякового заводу №10 Глинно-Наварійського заводууправління. На це підприємство 20 серпня 1950 р. й прийнятий М.Данько різноробом: підвозив вапняк у печі, згодом працював бурильником. Ось що про той період згадує його перша дружина Ольга Данько: “Було йому важко, але не захотів жити у родички, дружини першого секретаря райкому, а замешкував у гуртожитку”¹⁹. У вечірній школі здобув середню освіту (1951) й тоді ж став першокурсником філологічного факультету Львівського університету ім.І.Франка. Коли для підготовки працівників преси в 1953 р. у складі філфаку відкрили кафедру журналістики, а з наступного року організували окремий факультет - перевівся на журналістику.

У наукових працях сьогодні досить поширене твердження, що людині у спадок “дані лише елементи її тілесної організації”, а формування з цих елементів систем, із яких уже й створиться людський індивід, “відбувається

*в онтогенезі прижиттєво, тобто після народження і під впливом тих чи інших прижиттєвих факторів середовища, перш за все соціального*²⁰. Базуючись на цих напрямках, сучасні соціологи та психологи стверджують, що розвитком людини керують дві програми - генетична й соціальна. Якщо *“перша з них - це певна просторова організація клітини, що розвиває свою дію в певній часовій послідовності, то друга - система всіх виховних впливів, що здійснюються по відношенню до індивіда з боку суспільства, особливо на ранніх етапах онтогенезу*²¹. Все це виконує свою роль настільки, наскільки може викликати в конкретної людини внутрішній процес самовиховання та саморозвитку, які є *“серією то менш, то більш глибоких внутрішніх новацій у бутті індивіда, яке передбачає свободу й здійснюється як свобода реалізації властивих індивідові потреб, як свобода його вчинків, свобода обрання ним видів діяльності й узагалі життєвого шляху - словом, як свобода творчості своєї власної біографії*²². Втім, лінія життя особистості складається не лише під впливом об'єктивних соціально-економічних детермінант, але й *“на основі суб'єктивних спонук, орієнтацій на певні життєві цінності. Внутрішній аспект життєвого шляху особистості є процесом переживань життєвих подій, як сукупність суб'єктивних ставлень людини до зовнішнього світу і самого себе, як зміна і розвиток “Я”, як процес постановки перед собою цілей, програм і завдань, процес їх повної або неповної реалізації, крах, набуття на цій основі життєвого досвіду*²³.

Безперечно, у свободі власного формування та становлення, у виборі орієнтацій і життєвих цінностей, у постановці перед собою мети й завдань, які й привели до створення цілісної особистості М.Данька, неабияку роль відіграли як Львівщина загалом, так і Львівський університет ім.І.Франка зокрема. У час, коли він навчався, в університеті працювали такі визначні вчені, як М.Возняк, М.Рудницький, І.Ковалик, Т.Франко, Ю.Мушак, Є.Лазаренко, а також фундатор і організатор факультету журналістики, його декан та завідувач кафедри журналістики В.Дмитрук, інша висока професура. Вони на своїх заняттях формували підвалини освіченості. Освіченості не лише в плані знань, а й уміння брати знання, засвоювати отриману інформацію, трансформуючи її в пошук незвіданого. Звідси - стремління, жадібність М.Данька до знань.

Те ж середовище гартувало й інше - вміти розгледіти сірість і зуміти не сприйняти її. Атмосферу Львівського університету 50-х років ХХ ст. охарактеризував у своїх щоденникових записках Б.Горинь. Зокрема там знаходимо таке свідчення: *“... у кожній кімнаті гуртожитку є завербований якийсь студент, в обов'язки якого входить не тільки підслуховувати розмови, але й переглядати всі речі - книжки, конспекти. Буває, що вони залазять навіть у кишені піджаків і штанів, крадуть записні книжки, листи*²⁴.

Проте студенти, дух та уяву яких нуртував неспокій творчості, знаходили прекрасний вихід із цієї ситуації: вони спілкувалися в літературній студії *“Франкова кузня”*, де виробляли чуття художнього слова, пізнавали таємниці літературної майстерності, яких не могли дати ні підручники, ні лекції. Літературною студією тоді керував Д.Павличко. До неї М.Данько ходив із приятелями В.Колодієм та Р.Братунем. Студійцями були також Г.Глазов, М.Петренко, В.Лучук, Г.Печенівський, Г.Книш. Приходили й молодші:

Р.Лубківський, Д.Герасимчук, Р.Кудлик, М.Косів, Н.Бічуя. Сприяли зростанню дружні стосунки М.Данька з Г.Тютюнником, В.Аркушенком, І.Вільде.

Варто також зупинитися й на такому мікроконтексті, як національно-політична ситуація 50-х років ХХ ст. в Західній Україні та Львові зосібно. Адже тут *“спорадично виникали спроби організованого опору”*²⁵ комуністичній владі. І хоч вони негайно придушувалися, розголосу все ж, особливо серед студентства, набирали швидко. Та й остання боївка ОУН-УПА, за даними КДБ УРСР, ліквідована лише в 1956 р.²⁶ У грудні 1957 р. секретар Львівського обкому партії М.Лазуренко й начальник обласного управління КДБ В.Шевченко доповідали ЦК КПУ, що *“націоналістичні тенденції серед населення ще живучі, вони й тепер проявляються з боку деякої частини інтелігенції та навіть тих осіб, які, на нашу думку, стоять на радянських позиціях”*²⁷.

Тут ще можна було обзавестися виданими за часів *“панської Польщі”* поетичними збірками Б.-І.Антонича та У.Самчука; історичними творами А.Чайковського, Ю.Опільського, Б.Лепкого; створеним О.Кобилянською на окупованій румунами Буковині романом *“Апостол черні”*; кількатомними виданнями різних письменників Східної України, зокрема М.Хвильового та В.Винниченка, надрукованими видавництвами *“Рух”*, *“ДВУ”*, *“Книгоспілка”* ще до їх заборон. Тут прийшло до М.Данька також власне відкриття та розуміння поезії, твореної О.Ольжичем, Ю.Дараганом, Л.Мосендзем, Є.Маланюком (як у Празі та Варшаві, так і Львові). Саме ці та інші видання, придбані ним у Львівський період (тривав із 1950 до 1958 р.), стали основою майбутньої великої та ґрунтовної приватної бібліотеки. Зібрана упродовж багатьох років і формована фактично до останніх днів життя, вона красномовно свідчить про прагнення М.Данька до знань.

Нараховувала книгозбірня до п'яти тисяч книг, брошур, журналів: займала майже весь простір однокімнатної квартири. Саморобні стелажі стояли в коридорі, на кухні, містилися біля трьох стін кімнати. З меблів не було практично нічого: диван, шафа, письмовий та кухонний столи, кілька стільців. У спогадах про М.Данька *“Понад 20 років із кляпом у роті”*, написаних 5 лютого 1994 р. на прохання автора цієї статті, письменник, науковець, дисидент М.Осадчий, згадуючи перше знайомство в 1963 р. і відвідини Сум, писав: *“А в манюсінській, заваленій стелажами в книгах квартирі як пірнув у баламутний гліб мудрості рідкісних, раритетних видань, - то й Сум за перші відвідини вже не запізнав. Подобалося Миколі моє резюме на прощання: “Я навіть у найкращих домах Львова такої багатющої бібліотеки не надібував”*²⁸.

З протоколу обшуку²⁹, проведеного в його помешканні 27 травня 1983 р., бачимо, що в М.Данька вилучені *“Филологические записки”* (1890 р. видання), *“Римские женщины”* (1875), *“Сонячна машина”* В.Винниченка (1928), *“Наука о нравственности”* (1880), зібрання П.Антокольського (1950), *“Оповідання”* В.Винниченка - 3 томи, машинописний текст *“Врачи США о сексе”*. Загалом, книги для М.Данька були не лише джерелом інтелектуального зростання. Вони рятували і від голоду: як ставало особливо нестерпно в період переслідувань, носив їх до *“Букініста”*. Коли щастило трішечки розбагатіти, викупляв назад. Звичайно ж - далеко не завжди.

~~Життя, що мамі~~

Багато було щасливих
 Багато було вродливих
 А в мене склалося невдало
 Ой, як невдало ~~у мене~~ склалося
 У мене нічого...
 Чи роду, чи вроду,
 Чи чешки на роботі.
 Єдина негородка —
 Крапаз солошою поїш.
 Багато було щасливих,
 Багато було вродливих.
~~Життя~~ ~~воли~~ ~~бучка~~
 А я заміс —
 Життя, що мамі.
~~Смієся~~, ~~кохав~~
 У всіх, при всьому...
 Я заздрю тільки собі.
 Воши ~~ти~~ бучи,
 А я сема, демеї!
 Це ~~жод~~ ~~дещо~~ та знаєць!
~~Життя~~ ~~що~~
 Життя, знаєць!
 Більше, ніж шість мильне
 Вашнть ~~нещастя~~
 Своєшннє мко
 Ой тик, що мамі.

Чернетка вірша М.М.Данька "Багато було щасливих...". Друкується вперше

За те страшне двадцятиріччя, коли його намагалися викреслити не лише з літератури та журналістики, а й із життя, сотні зо три видань бібліотека втратила. Сьогодні немало таких у Сумах, хто може похвалитися, як купував у Данька для себе цінні видання. І лише одиниці можуть сказати: *“Купував, а потім повертав йому безкоштовно”*.

Базуючись на аналізі приватної бібліотеки, виходячи з того, що в ній годі знайти бодай томик без поміток господаря, можемо твердити - саме світова та українська література в поєднанні з теоретико-методологічними засадами наук (соціологія, філософія, історія, культура) були гносеологічною основою світоглядних позицій М.Данька.

Інший мікроконтекст становлення митця формувався під впливом суспільних ідей, породжених політичною *“відлигою”* в перші роки правління М.Хрущова. Цей період уже збігається у часі з перебуванням М.Данька в Сумах. Приїхавши сюди 1958 р. зі Львова, він продовжував напружено працювати, поєднуючи літературну творчість із роботою в редакції обласної газети *“Ленінська правда”*, куди на посаду виконувача обов’язків заввідділу шкіль зарахований 7 червня 1958 р.

Звичайно, працювати в обласному органі Комуністичної партії й не доторкатися до твореної партією міфологеми про справедливе комуністичне суспільство - неможливо. Все більш наполегливо поширювалася думка про побудову комуністичної держави за ленінськими принципами. Прагнучи посилити свою владу після розвінчання злочинів за часів Й.Сталіна та дати новий поштовх ідеологічній роботі, Комуністична партія зробила ставку на канонізацію образу В.Леніна.

У цьому, як пише М.Жулинський, ефективно допомагали література й мистецтво, які *“з особливим емоційним завзяттям взяли “сталінський слід” і натхненно виспівували осанну марксизму-ленінізму. У переважній своїй більшості це були щирі інтонації, які запліднювалися катарсисом десталінізації. Мало хто з шістдесятників оминув у своїй творчості звабу образного стрибка у вир захоплені очищенням від сталінської скверни Ленінієм і вченням марксизму-ленінізму”*³⁰. Так, збірка І.Драча *“До джерел”* відкривалася віршем *“Дихає осінь, дихає світ густий...”*, рядок із якого *“Дихаю Ленінієм до останнього подиху...”*³¹ дав назву цілому розділові, присвяченому засновникові Комуністичної партії. Вірність Ленінській ідеї у своєму вірші *“Де я не буду, що робить не стану...”* по-своєму добродушно-щиро засвідчив В.Симоненко: *“Куди б мене дороги не манили / І хто б мене звернути не хотів, / У мене хватить розуму і сили / Іти по тій, що Ленін заповів”*³².

Не оминула цієї теми й рука М.Данька: у *“Ленінській правді”* від 17 березня 1959 р. з’явився *“Марш комуністичних бригад”*, де стверджувалося, що *“Світять нам зорі весни, / Радісно славен труд. / Ленін в чудове прийдешиє / Мужнім накреслив путь”*³³. А в альманасі літераторів Сумщини *“Світанок”* (1962 р.) уміщено його вірш *“Ленінське слово”*. Що ж, він доторкнувся до міфологеми про справедливу комуністичну державу за Ленінським принципом. Рятуватись у потоці лжеістин, що працювали на цю міфологеми, було важко. Вивергнути потім із себе облудні слова - ще важче. Проте це відбудеться.

Слід зауважити, що в порівнянні з М.Даньком своїми першими книжками значно гучніше заявляли представники так званої першої хвилі

шістдесятників. Однак і його дебютна збірка “Зоряне вікно”³⁴ не розчинилася серед десятків інших. “Культура краєвих віршів Миколи Данька, - писав Б.Олійник, - знаходиться на хорошому естетичному рівні”³⁵. А у статті “Сім соло поетичного хору” М.Ільницький відзначив, що “у темах загальнофілософських особливо виразно постає здатність автора мислити оригінально, вирішувати тему по-своєму”³⁶.

Виходячи з того, як держава посилювала тиск на саму себе через арешти інтелігенції, через витоптування паростків нового українського відродження, через розгортання російської мови, бюрократизм та зміцнення правоохоронних структур; виходячи з того, як у лавах чільних поетів-шістдесятників брав гору інстинкт самозбереження, М.Данько піднявся на головну сходику власного “Я” - позбавився страху бути самим собою. Страху - від якого гине людське начало.

*Така полегкість... врешті скинув руб'я
Морального жебрацтва, що ряхтіло
Підробним словом...³⁷.*

Фактично переоцінив, “переламав” і переосмислив себе по-новому М.Данько в період, визначений науковцями як “перший покіс”, коли ідеологічний та адміністративний тиск досяг вищої точки, набувши форм відкритих репресій.

Тобто М.Данько за умов, коли влада в 1965-1966 рр. провела наступ на інакомислення в Україні, спрямувавши основний удар проти представників національно-культурного відродження, готував нову поетичну збірку, “скинувши руб'я морального жебрацтва”. І саме його здатність “мислити оригінально”, а також уміння вкладати в малу кількість слів багато думок ненадовго затримали творчість митця у пересічних рамках соціалістичного реалізму. Це й засвідчила друга поетична збірка “Червоне соло”³⁸.

Анонсуєчи її з'яву, старший редактор видавництва К.Олійник у матеріалі “Автори Сумщини в “Прапорі” писав: “Поет-журналіст М.Данько виступить із новою збіркою поезій про рідну природу, красу рідного краю під назвою “Червоне соло”³⁹.

Хто ж після виходу встиг хоч проглянути книжку, швидко з'ясував, що назва “Червоне соло” - це зовсім не кон'юнктурний спів червонозоряного сурмача, а поетичний образ сходу Сонця над полем України. У пору повальної русифікації Данько засвідчив свою любов до рідного слова: “Ні, ти давня, як море і кров, Наша мово, нескорене диво!..”⁴⁰

В іншому вірші ототожнював Україну з тополею, яку нищать імперський суховій і двоголовий орел: “Ми не дамо вершечку всохнуть, / Ми тіло щепимо своє... / (Тополю, синю і високу, / Дводзьобий птах вночі клює)”⁴¹. Справжній гнів спрямував митець на доморощених яничар, які не те що не відганяють, а навіть принадажують цього птаха: “(... За що люблю? За що страждаю? / Я так ненавиджу гнучких, / Хто язика свого взуває / В чужі та звичні личаки!)”⁴². А герой поеми “Перед боєм” Олекса Довбуш заповідає своєму синові:

*Нам рабувати, синку, неподоба,
За інші скарби треба купно дбати,
Та вивести з неволі Україну,
Щоб не глумились добрії сусіди...⁴³*

Так само, як і “Зоряне вікно”, “Червоне соло” отримало чимало відгуків, різноплановість яких проявлялася в сенсі політичному. Одразу після її виходу (сигнальний примірник авторові надіслано з видавництва 31 березня) журналіст із Сум Г.Петров під псевдонімом Г.Терешко вміщує повідомлення, що “у видавництві “Прапор” щойно вийшла з друку нова збірка поезій М.Данька “Червоне соло”. Вона свідчить про творче зростання поета з міста Сум. Порівняно з першою збіркою “Зоряне вікно” збагатилася тематика поезій, багатшим став внутрішній світ ліричного героя, урозмаїтилась інструментовка віршів”⁴⁴.

На відміну від цього нейтрального повідомлення, тодішній перший секретар Сумського обкому Комуністичної партії Б.Вольтовський назвав М.Данька таким, який “не помічає чудесних перетворень у нашій країні, здійснених за роки Радянської влади”⁴⁵. Натомість “найсмівливішою книжкою на Україні за повоєнний час” номінував “Червоне соло” поет В.Бондар⁴⁶. Єдиною рецензією на книжку, вміщеною в тодішніх офіційних виданнях, є матеріал Л.Череватенка “Боління і тривоги” у журналі “Дніпро”. Автор, зокрема, зауважував, що М.Данько “займає активну життєву позицію”, “сповнений рішучості втрутитися в перебіг подій”, “хоче осягнути сучасність у її небувалих зв’язках і суперечностях”, “не задрить на готові апробовані висновки, а прагне здобути істину глибинну, не кожному притаманну”, “обстоює суверенність своїх роздумів і мрій...”⁴⁷. На це Є.Кокорева - редактор видавництва “Прапор” і близький товариш М.Данька - у листі до останнього зауважувала: “внимательно, и не раз, прочла рецензию в журнале “Дніпро” на “Червоне соло”. Обеспокоена очень ее появлением. Боюсь, что на этот раз Ваши друзья сделали Вам медвежьей услугою. Я противница организованных рецензий, они редко приносят настоящую пользу писателю. Далеко ходить не надо. Услужливо-положительные рецензии на “Собор” сделали больше вреда, чем те оглобли, которыми бьют теперь всех, кто попадает под руку”⁴⁸.

Після виходу й конфіскації “Червоного соло” відгук про книжку та добірку віршів із неї вміщено в журналі “Дукля” (м.Пряшів, Чехословаччина). У статті “Поезія Миколи Данька” П.Мурашко порівняв його з В.Симоненком: у “відображенні найактуальніших проблем сучасності”, у “пошуках правдивого тлумачення світу” та в тому, що обидва майстри слова вирости із журналістів обласної преси. Загалом “жодна література, - за твердженням П.Мурашка, - ніколи не мала забагато справді великих художніх талантів [...], тому приємно засвідчити прихід до нашої літератури мужнього і поетично довершеного слова М.Данька, якому властиві всі ознаки, потрібні для того, щоб конструктивно формувати мислення сучасних українських генерацій”⁴⁹. “За сприяння тодішнього голови Пряшівського відділення (українського) Спілки письменників Словакії Івана Мацінського, - пише у спогадах поет М.Петренко, - вірші М.Данька були надруковані в журналі “Дружно вперед”⁵⁰.

За спогадами Ольги Данько, його твори також друкувалися в журналі, що видавався в Мюнхені⁵¹. Щоправда, перевірити й, відповідно, підтвердити чи спростувати цей факт, нам поки ще не вдалося.

Для глибшого розуміння ситуації, у якій перебував тоді М. Данько, варто зацитувати лист Є. Кокоревої від 27 грудня 1968 р.: *“Один “деятель” умудрился ляпнуть фразу, что вот-де стихами Данько воспользовались контрреволюционеры из Чехословакии, они, мол, их перепечатали. Какое убожество!”*⁵².

Виступ першого секретаря обкому КПУ, безперечно, базувався на загальнопартійній лінії щодо боротьби з інакодумцями, про що він чітко заявив у своєму виступі: *“В окремих випадках комуністи не дають своєчасної рішучої відсічі аполітичним проявам, займають примиренську позицію до їх носіїв”*⁵³. І далі - чітка вказівка на “носіїв” аполітичних “проявів”: *“Нещодавно у Харківському видавництві “Прапор” вийшла з друку збірка поезій члена обласного літоб'єднання Миколи Данька... Невідомо, якими мотивами керувалися головний редактор видавництва т. Сукач і редактор збірки т. Кокорева, підписуючи її до друку”*⁵⁴.

Тиск розпочався. Не бажаючи бути *“краплею в калюжі”*⁵⁵, М. Данько *“за власним бажанням”* 30 квітня 1968 р. звільнився з редакції *“Ленінської правди”* й вирушив до Києва з надією розчинитися в людській гушавині. І вже 5 травня вийшов на роботу як старший літпрацівник до редакції журналу *“Початкова школа”*. Оселився спершу в однокімнатному помешканні М. Лукаша, а пізніше перебрався до Гр. Тютюнника. Отримавши гонорар за видрукований переклад *“Декамерона”*, М. Лукаш запропонував ці гроші М. Даньку, аби купив кооперативну квартиру. Прийняти такої офіри він, звичайно ж, не міг. Та й півроку не минуло, як редактор журналу чесно виклав: *“Більше захищати тебе не можу. Вибач. Дуже вже ж тиснуть на мене”*⁵⁶. Після того Микола Данько кілька місяців ще помикався Києвом, намагаючись знайти роботу, та й змушений був, як сам розповідав, *“після попередження та мутування службістів КДБ”* повернутися до Сум. У київський період ще були ходіння по земляках-письменниках, лауреатах різних премій, із проханням дати рекомендацію до Спілки письменників (одну написав В. Бондар). Ніхто не відмовляв, та й рекомендації не давав - кожен не хотів бути першим.

На щастя М. Данька, поневір'яння в Сумах не були довгими. У верхніх ешелонах влади відбулися кардинальні зміни - місце секретаря ЦК КПУ з ідеології замість А. Скаби з подання Ю. Шелеста вже обіймав академік, учений-хімік, уродженець с. Василівка Білопільського р-ну Ф. Овчаренко. У листі академік так згадував той період: *“Як тільки мені стало відомо про переслідування Миколи Михайловича за його сміливі й по-справжньому хороші вірші, я просив О. Іщенка [на той час першого секретаря Сумського обкому КПУ - В.С.] не цькувати Данька, а також цікавився його влаштуванням на роботу за фахом. Вони мене запевнили, що поета М. Данька влаштовували на роботу в пресі. Але з листів, які я одержував від нього, я бачив, що статті в газеті він підписував під іншим прізвищем [Дмитро Гедзь, Славгородський М., Михайленко М., Михайлович М., Станченко І. - В.С.]. Видно, політична атмосфера на Сумщині, створена навколо Данька, не дозволяла керівництву обкому популяризувати його ім'я”*⁵⁷.

Та й ця ситуація згодом змінилася, адже після “першого покосу” інакодумців розпочинався новий період політичних репресій, названий “генеральним погромом”. Розгорнулася нова діяльність у Сумах і проти М.Данька. Тим паче, що, окрім столичної, позбувся хоч якоїсь підтримки й тут - знято з посади лояльно налаштованого до поета секретаря обкому партії П.Козирева.

Поновилося “підтягування дисципліни” в колективі обласної газети “Ленінська правда”: із завідувача відділу переведений на посаду старшого літпрацівника, звільнений “за власним бажанням”, “за згодою сторін” звільнений із посади завідувача літературної частини Сумського обласного музично-драматичного театру ім.М.Щепкіна, пізніше - з посад робітника II розряду Сумського пивзаводу, режисера I категорії обласного кіноклубу. Після чергового звільнення довго взагалі не міг улаштуватися на роботу: не встигав ступити на поріг, а на столі начальника лунав дзвінок, і телефонна трубка “просто рекомендувала” не брати. До всього ж одного пізнього вечора “невідомі” побили. Прагнув зробити ще одну спробу переїхати до Києва: 1979 р. знайшов бажаного поміятися квартирами на бульварі Дружби народів у Києві - не дозволили. Напрочуд влучно з цього приводу висловився журналіст і краєзнавець Г.Петров: “Сумській ораві хотілося самій доцькувати його, загнати в гріб. Це ж яка насолода для садиста - бачити, як жертва в смертельних судорогах корчиться біля ніг”⁵⁸.

Усе ж і тоді знаходилися люди, які матеріально та морально підтримували М.Данька: хімік-академік Ф.Овчаренко, українські літератори А.Перепада, В.Корнієнко, М.Лукаш, Г.Кочур, Б.Антоненко-Давидович, В.Зленко, російський поет Л.Мартинов, національний поет Удмуртії Ф.Васильєв. У Сумах це робили лікар В.Казбан, доцент сільгоспінституту А.Коломацький, художник В.Сай, інш.

Були й такі, що обіцяли - “Буду гримать у всі двері, // Підніму обком на ноги, // Жовтень і піонерів... // Схаменувсь аж біля дому // Й зашептав мені в науку: // - Тільки чур! - благав. - Нікому, // Що тобі потиснув руку!”⁵⁹.

Ім'я Миколи Данька взяли в тенета пліток і брехні. Особливою популярністю користувався у спецслужб “алкоголізм” - людину оголошували п'яницею й усе робили, аж до абсолютно нечесних провокацій, для утвердження цієї думки в суспільстві.

Урешті повели шалений відкритий наступ. Зокрема 27 травня 1983 р. вдома провели трус, при якому вилучили 28 папок із поезією та прозою, 2 записники, щоденник, друкарську машинку, книги. Прокуратура Сум підготувала карну справу за статтею 187-1 Карного кодексу УРСР: “Систематичне розповсюдження в усній формі свідомо неправдивих вигадок, які ганьблять радянський державний устрій, а також виготовлення або розповсюдження у письмовій, друкованій чи іншій формі творів такого ж змісту”. Крім слідчого міської прокуратури, з Миколою Даньком “працював” співробітник Комітету державної безпеки О.Монастирний. Саме як про людину порядну відгукувався про нього поет. На допитах, чи то пак “профілактичних розмовах”, він часто вибачався: “Зрозумійте нас правильно, ми люди державні... Особисто я проти вас нічого не маю”⁶⁰. До цього додалося постійне стеження за квартирою; настирне докучання декотрих сусідів; погрози на роботі тим, хто відважувався поспілкуватися,

підтримати. А ще - напівголодне існування...

Правоохоронці правопорушно робили свою справу: 57-річну людину вели до психологічного зламу. *“Судилище, - писав М.Данько в листі до Ф.Овчаренка, - тривало майже три місяці. Яких тільки собак не чіпляли на домовирощеного Ідальго! Ледве на сибірське багаття не звели під егідою закону”*⁶¹. Згодом правила гри змінили. Зокрема, 4 жовтня 1983 р. прийняли на посаду контролера при Сумському міському відділі внутрішніх справ. Перед цим *“запропонували”* написати покаянного листа.

*“Мені вже все було настільки однаковісінко, - розповідав М.Данько, - вимучили до краю”*⁶². Написане, чи то підписане М.Даньком, опубліковане в обласній газеті *“Ленінська правда”* 11 листопада 1983 р. під заголовком *“Прозріння перед безоднею”*⁶³. Нам вдалося відшукати три, окрім опублікованого в газеті, рукописні тексти, які можна вважати варіантами *“покаянного листа”*.

Як людина, М.Данько навіть при цій силі хотів жити. Як митець, він не міг відчувати себе повнокровно - і без покаянного листа, і з ним. Та система була для нього задухою:

*Судьбі лише повторюю стократ:
Не хочу бути краплею в калюжі,
Не хочу - там, де підле щастя плужить*⁶⁴.

Попри все - М.Данько працював, відобразивши у творчості багатство своєї натури: ніжність, могутність пристрасті, душевність, мужність, насмішкувату іронію, гостре чуття трагізму, філософську глибину думки. Не піддавшись, як сам зазначав, умовлянням *“наварнякати оду”*, не злякавшись погроз, слідств, *“тихих репресій”*, у 70-80-х роках писав про *“навутиння неволі України”*, про зорю *“криваву Ілліча”*, *“хижу ніч андропівську”*, про вкраїнську душу, яка *“все “війо та гей” в епоху рвійну!”*. Надсилав до видавництва рукописи. Відповіді отримував шаблонні - *“план зверстано”*, *“працюйте”*, *“це не профіль нашого видавництва”*. Однак редвисновок про збірку *“Ласкавість”*, написаний редактором видавництва *“Молодь”*, уродженцем Сумщини О.Шугаєм, зачитуємо, адже він стосується не лише конкретно М.Данька, а ще й додає суттєвих штрихів до портрета комуністичної доби, є контекстом уже не формування, а життя майстра слова: *“Першу збірку Миколи Данька “Зоряне вікно” (видавництво “Молодь”) тепло привітав Борис Олійник. Потім вийшла друга - “Червоне соло” і теж мала успіх. “Ласкавість” - рукопис третьої поетичної книжки. На жаль, після виходу “Червоного соло” автор на деякий час замовк (очевидно причиною тут була журналістська робота) і це не могло не позначитись на його творчості”*⁶⁵. Констатуємо - на редвисновку не стоїть дата написання. Непрямі ж факти дають підстави твердити, що він створений наприкінці 70-х років.

Підготовленими, але так і не виданими залишилися поетичні збірки *“Літоросль”*, *“Під попелом в стегу”*, *“Над усі перлини”*, *“На меридіанах душі”*, *“Мрію, коли...”*, *“Хай святиться ім'я твоє”*, *“Жереб кинуту”*, *“Пробачення”*, *“Ласкавість”*. Серед неопублікованого є кілька великомасштабних поетичних творів, як-от віршована повість *“Славгород”*, драматизована поема-опера

“Югурта”, легенда про кохання “Арслан і Алтун” тощо. У теках залежалася практично нікому не відома проза: новели, есе, статті; більше десятка повістей, з-поміж яких “Чебрецева соната”, “Рідкісний птах, як чорний лебідь”, “Дзеркало еліти” та інш.

Водночас слід зауважити: для М.Данька знайшлося місце на сторінках книги другої “Історії української літератури ХХ століття”. Оглядаючи поезію 60-70-х років, М.Ільницький вказує на те, що “тенденція до синтезу публіцистичних і медитативних мотивів виразно помітна у В.Коломійця, Тамари Коломієць, М.Клименка, її розвивають також П.Скунць, Віт.Колодій, С.Стрижанюк, С.Литвин, В.Бровченко, М.Петренко, А.Таран, В.Терен, М.Данько, Г.Паламарчук”⁶⁶. А також на сторінках підручника історії для старшокласників: “Незважаючи на постійний тиск, на всезаборонство, письменники України дедалі чіткіше й відкритіше висловлювали своє розуміння життя республіки, країни, бачили нагальну потребу оновлення суспільства. Багато хто з них не тільки констатував задуху в суспільно-політичному житті і закликав до соціальних змін, а й у своїх творах вказував на витоки такого становища.

Екслібриси книжкового зібрання
М.М.Данька

Так, у “Червоному соло” наприкінці 60-х рр. М.Данько резонно зауважував деяким письменникам: “Своїм мовчанням, невтручанням, байдужістю, дурною глухотою, зневірою, бездумністю сліпою ти люте зло привабиш на поріг”...⁶⁷.

Такі доля і недоля, творчий шлях Миколи Данька, такі ж і мікроконтексти, з яких формувалися його світогляд та життєві принципи. Що ж до публіцистики, то можна твердити - дебют у пресі припадає на кінець 1940-х років, коли у Сахалінській газеті “Тривога” почали з’являтися його замітки. Повторні проби журналістики зробив уже в студентські роки на сторінках багатотиражки Львівського університету, а згодом під егідою “доброзичливого редактора”, як сам висловлювався, І.Петрива - в “Ленінській молоді” (Львів). І саме до цього видання 2 червня 1956 р. прийнятий на посаду літпрацівника.

Активно працюючи в пресі з 1956 р. до середини 1968 р., створив десятки нарисів, замальовок, кореспонденцій, статей, фейлетонів тощо.

Розквіт публіцистичної діяльності припадає на першу половину 60-х років: за період 1960-1968 рр. видано 2 книги, в часописах опубліковано 126 творів. Окрім газет, активно друкувався у таких художньо-публіцистичних журналах України, як *“Ранок”*, *“Вітчизна”*, *“Жовтень”*, *“Дніпро”*, *“Зміна”*, виступаючи з публіцистичними поезіями, оповіданнями, гуморесками, пародіями, рецензіями, перекладами з польської, болгарської, російської, вірменської та удмуртської мов.

Найпліднішим, на нашу думку, можна назвати 1964 р. - у різних часописах уміщено більше 30 публікацій, підписаних його ім'ям. І лише три матеріали надруковані в 1969 р. Одиничні публікації датуються 1980, 1982, 1983 роками, що, з огляду на його біографію, й не дивно. Останній відомий нам прижиттєвий його виступ у пресі *“Поспішаймо повільно!”*⁶⁸ датується 13 липня 1991 р. Поезії в офіційних виданнях не друкувалися 19 років.

Згадуючи той період, М.Данько в листі до академіка Ф.Овчаренка писав: *“І яка ж тільки тваринна ненависть у патентованих бюрократів до всього не за копилем, надто щирого й нелицемірного! Й звідки сіє? Бога немає - отже все й дозволено!.. Це ж напевно з таких підсвідомих міркувань виходила й Жидкова [завідувач відділу пропаганди й агітації Сумського обкому КПУ - В.С.], коли на прохання одного журналіста дозволити “комусь” виступати в газеті хоч за псевдонімом, люб'язно просичала: “А ви можете обходитись без єго статєєк? Ну вот...”, і секретар обкому комсомолу - ім'я цього нікчеми не варте й згадки, - репетуючи: “Держать і не пущать!”. Що таким бовдурам до того, що колишній фронтовик помирає з голоду? Що перо ж - чийсь єдиний хліб? Крісло, власна шкура - ось що таких обходить”*⁶⁹.

У журналістиці М.Данько працював далеко не в усіх жанрах - у першу чергу, *“випадає”* група інформаційних. Певно викликані його індивідуальними рисами завдання, які він ставив перед собою в царині соціальної комунікації, були дещо іншими. Щоправда, нами виявлено й описано кілька репортажів. Що ж до аналітичної групи жанрів, то найзначніша частка з них представлена статтею, яка дозволяла докладно, глибоко досліджувати й трактувати проблеми та явища дійсності, осмислювати їх і теоретично узагальнювати. Чи не найхарактернішою публікацією, яка впливала на розвиток національного інформаційного простору, а також показувала особистісну позицію автора, є стаття *“Вино і кров лились рікою...”*.

Присвячена вона, як зазначає автор, *“страшній українській трагедії”* - російсько-шведській війні 1708 р. Написана в 70-ті роки минулого століття, опублікована - лише в 1988 р. на сторінках самвидавівського альманаху *“Євшан-зілля”*⁷⁰. У ній не лише описується подія, а й аналізуються причини поразки гетьмана І.Мазепи. І якщо опис цих проблем можна більше віднести до емоційних переживань самого М.Данька, то інша площина цієї статті - образ І.Мазепи у світовій літературі - вражає компетентністю автора, його вмінням проникати в суть і, звичайно ж, величезною (враховуючи час написання статті) обізнаністю. Розкриваючи тему, він вказав не лише відомі тоді широкому загалові твори О.Пушкіна та К.Рилєєва, а й посилався на таких авторів, як Вольтер, Байрон, Словацький, Герцен, Огарьов, Мордовець, Лепкий, Корнілович. Цитуючи останнього, М.Данько пише: *“Мазена*

належав до найвидатніших постатей у російській історії XVIII століття...” Також подається твердження з енциклопедичного словника Брокгауза. Зараз ми можемо лише дивуватися, звідки в 70-х роках ХХ ст. у М.Данька така сума фактів щодо постаті І.Мазепи...

Найактивніше працював М.Данько в такому жанрі публіцистики, як нарис: ми виявили 48 опублікованих творів, які відносимо до цього жанру. Найхарактерніше розкривають силу Данька-нарисовця такі матеріали: “В пошуках чистих джерел”, “Під рожевим парусом”, “По шляхах маки цвітуть”, “Чарівна пісня жоржин”, “Зелена намистина”, “Вечорниці у селі Погребах”, “Невидимі поєдинки”, “Злочин, про який не говорилося”, “Жертви марновірства”, “Син Землі”, “Очі, віддані сонцю”, “Людина жадає краси” та інші.

Усе ж домінантою публіцистичної творчості М.Данька визначаємо літературні та театральні рецензії, у яких він оперативним й ґрунтовно відгукувався на книги, переважно поетичні, що з’являлися друком, театральні постановки. Із опублікованих рецензій варто виділити: “На котурнах упередженості”, “Соковитий акорд”, “Він квіти так любив...”, “Чолом Кропивницькому”, “Щире слово поета”, “Медоцвіт”, “Прослідок до крайнеба”, “Щоб не забулося чарівне”, “Земляки в історії музики”, “За єлейною маскою”, “Таран прокинувся людиною”, “Чебрець пахне сонцем”, “Крила зачарованого вітряка”, “Андро й Сандро”, “Езоп помирає вільним”, “Гра захоплюючого чару”, “Нескорений Тарас”, “Юність не дає завіси” та інші.

Показовим є його виступ “Поспішаймо повільно” 1991 р. в Сумській обласній газеті “Червоний промінь” з нагоди першої річниці проголошення суверенітету України. По-перше, це остання прижиттєва публікація публіцистичного плану М.Данька. По-друге, журналісти сумської молодіжки саме до нього, як багатолітнього страждальця від комуністичного ладу, звернулися за виступом з нагоди вказаної дати. М.Данько не розчарував: ні журналістів, ні читачів. “Суверенітет на словах поступово обросте пір’ям... Українська мова, насупір усім її ненависникам, здобуватиме перемогу за перемогою...”

Цілком свідомий того, що названа Декларація, яка не набрала чинності закону - тільки задрипана шапка, а не сама голова. Але ж дасть Бог, якось намацаємо свою голову й зодягнемо ту блаженську покривку, та ще й перетворимо на Шапку Мономаха!

Вірю! Станеться!

Давайте тільки не докотимося до міжпартійної жабомишодраливки...

Ось розкуємося. Будемо робити крок за кроком... Я, наприклад, у своїй зухвалій поетичній уяві давно завважив райдугу над вільною Україною. Серце бачить раніше ока. Але ж воно й підказує: поспішаймо повільно!”⁷¹.

... Однак усі переживання, які мужньо переніс літератор, далися взнаки - 14 лютого 1993 р. після тяжкої хвороби М.Данько помер. Друзі та й усі, хто знав, запам’ятали його в незмінному фетровому капелюсі взимку й улітку, будь-якої погоди розхристаним, з худорлявим смаглявим обличчям, яке завжди світилося привітністю. У нестатках матеріальних жив, у нестатках матеріальних помер і похований громадою. Проте й у тих умовах зумів створити сотні поетичних, прозових, журналістських творів, зробивши

значний внесок у розвиток як соціальної комунікації (журналістики й літератури), так і культури загалом. А ще в особі М.Данька український національно-визвольний рух другої половини ХХ ст. мав невомного борця за свободу особистості, народу, нації.

¹Бажан О. Дослідження проблем дисидентського руху в Україні в сучасній зарубіжній та вітчизняній історіографії // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. - 2001. - №2 (17). - С.522.

²Тесля М.П., Тарасенко І. Т. З нетрів - до світла. - Суми: Собор, 1998. - С.12.

³Данько М. Й сонця прихилив би!... [поезії]. - К.: Рад. письменник, 1991. - С.54.

⁴Честахівський Г.М. Із спогадів про Т.Г.Шевченка // Спогади про Тараса Шевченка. - К.: Дніпро, 1982. - С.365-366.

⁵Ільницький М.М. На вістрі серця і пера (Про спадкоємність художніх ідей і новаторства в сучасній українській радянській поезії). - К.: Дніпро, 1980. - С.37.

⁶Антонович В.Б. Моя сповідь: Вибрані статті та публіцист. твори. - К.: Либідь, 1995. - С.3-4.

⁷Яценко Ф. Спогади. - Славгород, 22.05.1996 // Архів автора.

⁸Довжик Я.Г. Спогади. - Суми, 12.10.2001 // Архів автора.

⁹Державний архів Сумської області (далі - ДАСО). - Ф.Р-7680. - Оп.1. - Спр.69. - Арк.1.

¹⁰Довжик Я.Г. Спогади. - Суми, 12.10.2001 // Архів автора.

¹¹Там само.

¹²Там само.

¹³Данько М. Автобіографія // Кафедра: вид. наук.-популярне та літературно-мистецьке. - №2. - Харків; Львів, 1988. - С.46.

¹⁴Бичко А., Бичко І. Феномен української інтелігенції (Спроба екзистенціального аналізу) // Слово і час. - 1996. - №1. - С.33.

¹⁵ДАСО. - Ф.Р-7680. - Оп.1. - Спр.96. - Арк.23.

¹⁶Довжик Я.Г. Спогади. - Суми, 12.10.2001 // Архів автора.

¹⁷Яценко Ф. Спогади. - Славгород, 22.05.1996 // Архів автора.

¹⁸Данько М. Й сонця прихилив би!... [поезії]. - С.10.

¹⁹Данько О.М. Спогади. - Пустомити, 23.04.1995 // Архів автора.

²⁰Москаленко А.Т., Сержантов В.Ф. Смысл жизни и личности. - Новосибирск: Наука, 1989. - С.88.

²¹Там само.

²²Там само.

²³Жизненный путь личности: вопросы теории и методологии социально-психологического исследования / Л.В.Сохань, Е.Г.Злобина, В.А.Тихонович и др. - К.: Наукова думка, 1987. - С.175.

²⁴Горинь Б. Сторінки щоденника // Кафедра: вид. наук.-популярне та літературно-мистецьке. - №2. - Харків; Львів, 1988. - С.89.

²⁵Касьянов Г. Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960-80-х років. - К.: Либідь, 1995. - С.34.

²⁶Центральний державний архів громадських об'єднань України. - Ф.1. - Оп.24. - Спр.85. - Арк.247.

²⁷Там само. - Спр.4537. - Арк.111.

²⁸Осадчий М. Понад 20 років із кляпом у роті : [спогади]. - Львів, 5.02.1994 // Архів автора.

²⁹Протокол обыска и выемки. - 27 мая 1983 г. г.Сумы // Архів автора.

³⁰Жулинський М. Люди, що виривалися із обмежень звичності // Слобожанщина. - 1996. - №3. - С.152.

³¹Драч І. Ф. До джерел : [вірші, поеми, переклади]. - К.: Дніпро, 1972. - С.5.

³²Симоненко В. А. Лебеді материнства : [поезії ; проза]. - К.: Молодь, 1981. - С.15.

³³Данько М. Марш комуністичних бригад : [вірші] / Микола Данько // Ленінська правда. - 1959. - 17 березня.

³⁴Данько М. Зоряне вікно: [поезії] [Біогр. довідка: - С. 59]. - К.: Молодь, 1965. - 64 с.

³⁵Олійник Б. Слово про побратима // Робітнича газета. - 1965. - 18 серпня.

³⁶Ільницький М. Сім соло поетичного хору // Літературна Україна. - 1965. - 19 листопада.

³⁷ДАСО. - Ф.Р-7680. - Оп.1. - Спр.69. - Арк.12.

³⁸Данько М. Червоне соло: [вірші] [Біогр. довідка: - С.2]. - Харків: Прапор, 1967. - 92 с.

³⁹Олійник К. Автори Сумщини в "Прапорі" // Ленінська правда. - 1966. - 5 листопада.

⁴⁰Данько М. Червоне соло: [вірші] [Біогр. довідка: - С.2]. - С.23.

⁴¹Там само. - С.6.

- ⁴²Там само.
- ⁴³Данько М. Червоне соло: [вірші] [Біогр. довідка: - С.2]. - С.78-79.
- ⁴⁴Терешко Г. "Червоне соло" Миколи Данька // Вперед. - 1967. - 15 квітня.
- ⁴⁵Підвищувати боездатність партійних організацій: з пленуму Сумського обкому КП України // Ленінська правда. - 1967. - 11 червня.
- ⁴⁶Очима серця: Ув'язнена лірика / Упоряд. В.І.Боровий. - Харків: Основа, 1992. - С.94.
- ⁴⁷Череватенко Л. Боління і тривоги // Дніпро. - 1968. - №5. - С.151.
- ⁴⁸ДАСО. - Ф.Р-7680. - Оп.1. - Спр.173. - Арк.101-102.
- ⁴⁹Мурашко П. Поезія Миколи Данька // Дукля. - 1967. - №4. - С.21.
- ⁵⁰Петренко М. "Червоне соло" у Пряшеві: [спогади]. - Львів, 1.09.2008 // Архів автора.
- ⁵¹Данько О.М. Спогади. - Пустомити, 23.04.1995 // Архів автора.
- ⁵²ДАСО. - Ф.Р-7680. - Оп.1. - Спр.173. - Арк.108.
- ⁵³Підвищувати боездатність партійних організацій: з пленуму Сумського обкому КП України // Ленінська правда. - 1967. - 11 червня.
- ⁵⁴Там само.
- ⁵⁵Данько М. Й сонця прихилив би!...: [поезії]. - С.33.
- ⁵⁶Садівничий В. О. Розмови з Миколою Даньком. - Суми, 15.05.1992 // Архів автора
- ⁵⁷Овчаренко Ф. Листи до Г.Петрова // Архів автора.
- ⁵⁸Петров Г. Соло у сутінках. До 70-річчя від дня народження Миколи Данька // Добрий день. - 1996. - 24 травня.
- ⁵⁹Данько М. Й сонця прихилив би!...: [поезії]. - С.189.
- ⁶⁰Садівничий В. О. Розмови з Миколою Даньком. - Суми, 15.05.1992 // Архів автора.
- ⁶¹Данько М. Листи до Ф.Овчаренка // Архів автора.
- ⁶²Садівничий В. О. Розмови з Миколою Даньком. - Суми, 15.05.1992 // Архів автора.
- ⁶³Данько М. Прозріння перед безоднею // Ленінська правда. - 1983. - 11 листопада.
- ⁶⁴Данько М. Й сонця прихилив би!...: [поезії]. - С.33.
- ⁶⁵ДАСО. - Ф.Р-7680. - Оп.1. - Спр.232. - Арк.22.
- ⁶⁶Гльницький М. 60-70-ті роки. // Історія української літератури ХХ століття: підруч.: у 2 кн. - Кн.2: Друга половина ХХ ст. - К.: Либідь, 1998. - С.83-84.
- ⁶⁷Кульчицький С.В., Курносюв Ю.О., Коваль М.В. Історія України: пробн. підруч. [для 10-11 класів середньої школи]: у 2 ч. - Частина II. - [2-ге вид.]. - К.: Освіта, 1994. - С.62.
- ⁶⁸Данько М. Поспішаймо повільно // Червоний промінь. - 1991. - №28. - С.2.
- ⁶⁹Данько М. Листи до Ф.Овчаренка // Архів автора.
- ⁷⁰Данько М. Вино і кров лились рікою... // Євшан-зілля: альманах. - 1988. - Число 3. - С.194-197.
- ⁷¹Данько М. Поспішаймо повільно // Червоний промінь. - 1991. - №28. - С.2.

САДОВНИЧИЙ В.А.

"...Сбросив рубища поддельного слова"

Автором прослеживается судьба и творческий путь украинского поэта и публициста Николая Данько, раскрываются микроконтексты, из которых формировались его мировоззрение и жизненные принципы.

SADIVNYCHYI.V.O.

"...Having Thrown Off The Rags of the Fake Word"

The article tells the destiny and creativity of the ukrainian poet and publicist Mykola Danko? opens microcontexts, which formed his outlooks and live principles.

Отримано 26.07.2008